

ACC. N:R M. 16837:1-15.

Landskap: *Skåne* Upptecknare: *Frans Mårtensson, Brantvik*
Härad: *Järrestad* Berättare: " " "
Socken: *Ö. Nöbbelöv* Berättarens yrke: *f. d. lantbrukare*
Uppteckningsår: *1967* Född år *1877 i Gislöv, Ö. Nöbbelövs sn*

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

Kalas. s. 1-15.

LuF 134

Kalas

ACC. N:R M. 16837:1.

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

För att en sammankomst skulle kallas kalas, gille eller fest, skulle först hela släkten bjudas och så alla umgängesvännar, och så skulle det vara många rätter fin mat och var det så en släkt där sprit brukades, skulle det åtminstone i början av seklet, vara mycket av den varan. Och så skulle kalaset pågå till ut på småtimmarna. Dessa storkalas som de också kallades har sedan minskat något i antal och ersatts med kaffe. ^{gille} På där då minst 6 olika brödsorser och dito färter och bjuds senare på frukt och läskedrycker, så kallas detta också kalas, men kaffekalas. På så kallade läsmöte var det vanligt att man utom predikanter också bjöd några av de intimaste vännerna på kaffe. På bystämma dracks vanligen punsch, om man hade något i byskassan. Vid dop, var vanligen en mindre vännkrets

7/8-67

Kalas

ACC. N:R M. 16837:2.

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

inbjuden. Bröllop var och är fortfarande den största släktfesten och kunde i början av detta sekel pågå i två dagar, med flyktbegille tredjedagen, då bruden flyttade till sitt nya hem. Sedan omkring 50 år till-
baka firas bröllopsfester allmänt på något våreshus och pågå ungefär ett halft dygn. De gamla begravningsbjudningsbjudningarna, som in på början av detta sekel, också kunde pågå i två dagar, har man nu sedan länge slutat med, och i stället bjudas släkt och övriga deltagande till samvaro på någon restaurang på kaffe, där församlingens präst och kanske någon av de närmast stående talar till minnet av den avlidne. Vid konfirmation eller namnsdagar, är det i regel endast kaffebjudning i hemmet.

Gäller det födelsedagar, såsom minst 50 års-

Kalas

ACC. N:R M. 16837:3.

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

dagar upp till 75 årsdagar, hölls även
dessa i början av seklet i hemmen. Sedan
omkring 50 år tillbaka har man börjat
fira även dessa högtidsdagar på någon
restaurang och säga vanligen från kl. sex
på kvällen till långt ut på småtimmarna.
Bröllopp ansågs som största familjefest
i min hemtrakt. Efter 25-årigt äktenskap
förekom att man firade en enklare fest
som kallades Silverbröllop. Efter 50-årigt
äktenskap firades Guldbröllop och efter 60 år
firades Diamantbröllop. Det skulle då
vara ordnat och påminna så mycket som
möjligt om första bröllops^{rit}dagen. Fanns
den gamla brudkronan kvar skulle den
läsas av jubileumsbruden. Det var ganska
vanligt att vid auktioner man efteråt bjöd
på smörgåsar och vin och så vidare.

Kalas

ACC. N:R

M.

16837:4.

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

även personer, som gjort större inrop på auktionen. Vid sådana tillfällen sparades inte på spriten. Då skörden inbärjats bjöds på höstgille. Alla som deltagit minst 3 dagar i höstarbetet blevo då inbjudna. Vanligtvis på gick höstarbetet till något efter middag med en del slutarbeten varefter gillet började med en bättre kaffeservering. Därefter underhöllo gillesdeltagarna sig med lite muntrationer till bort vid bänken då en bra gillesmåltid serverades, som avslutades med risgrynsgröt. Till maten bjöds måttligt med sprit. Ingen fick vara ^{övers}berusad, sådant skulle bara störa den verkliga munterheten. Efter måltiden började så dansen, som pågick till ut på småtimmarna och avslutades då med en enklare måltid. Sådana höstgille voro vanligen högt uppskattade av deltagarna.

4)

Kallas

ACC. N:R M. 16837:5.

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

Det kunde förekomma att släkt och gamla vän-
ner bjödos samman då någon nära släkting
efter många års vistelse i Amerika återvände
på ett besök i hemorten. Gallmönhet var det
de mera besuffna som ställde till kalas. Barn
och ungdomaringo fingo endast vara med då
det gällde rena släktbjudningar. Så kunde
hända att någon arbetare eller mindre lön-
tagare som företog sig att uppföra ett bostads-
hus bad ortens lantbrukare som han haft om-
gänge med, bad dessa att köra fram bygg-
materialerna åt sig och då som tack
härför bjöd på mat. Blän torpare förekom
enklare bjudningar endast vid brudrigsel
eller vid begravning. Några så kallade ka-
lasrotlar har aldrig förekommit på Österlen.
Det förekom att någon vän som var på
besök, togs med på någon bjudning.

Kalas

ACC. N:R M. 16837:6.

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

Fanns det vuxen ungdom i familjen kunde någon av dem, muntligen framföra bjudning till kalaset. Men det förekom även att någon av husets tjänare, eller familjefadern framförde bjudningen muntligt. Bjudningen framfördes vanligen i dessa ordalag om det var någon av familjens ungdom. "Åka hälsa från far och mor om ni viljen komma dit i morron kl. 2 på middä". Var det någon tjänare, så hälsade han från sitt husbondefolk med ungefär samma ordalag. Var det familjefadern som bjöd, framförde han vanligen bjudningen så här: "Åka hälsa ifrån mej o min kvinga ad ni^{en} välkomma till oss i maren kl. 2 på en bid mad." Den som bjöd, blev vanligen bjuden att sitta ner och dricka en kopp kaffe. Var det drängen som framförde bjudningen, bjöds han en sup.

Kalas

ACC. N:R M. 16837:7.

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

7) Inbjudan per post skickades endast då det gällde bröllop, begravningar eller annars någon stor familjefest. (Vid begravningar bjudes numera i tidningar, utom de allra närmaste, som skola bära och prestavara.) Vid bjudningar begagnar man sig även av telef. Vanligen gavs besked med delsamman av de inbjudna om de tänkte komma. Sär än en bjudning förekom inte. Gällde det större bjudningar såsom bröllop anlätades kokfru, serveringshjälp och diskerska anlätades vid mindre kalas. Fanns van kokerska i byn anlätades hon, i annat fall tog man den närmast till handas varande. Det var inte säkert att alla i byn anlätade samma kokerska. Detta kunde bero på intriger. En välkänd kokerska kunde anlätas i många byar. Vanligen ^{hade} en kokerska med gott anseende fått sin utbildning i något herrskapskök.

Kalas

ACC. N:R M. 16837:8.

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

En del kokerskor, som ansågos ha finare utbildning, hade arbetet som yrke. Matlagerskor, som genom egen praktik skaffat sig kunniighet i yrkets, anlätades endast vid mind. bjudningar och hos mindre bemedlade. Matlagerskan, som hon också kallades började vanligen sitt arbete tidigt på kalasdagen sedan hon först någon dag förut, i samråd med värdinnan, beslutat om vad som skulle i matväg anskaffas. Kalasdagen förde kokerskan befälet i köket. När sista träk-
teringen var serverad, bruckade kokerskan arresa. En del nyheter vad förplägnaden be-
träffar, infördes vanligen av kokerskan. Er-
sätningen för arbetet var minst tre gånger större än för vanliga kvinnodagsarbete, dess-
utom skulle hon ha något av gillsmaten
med sig hem.

Kalas

ACC. N:R M. 16837:9.

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

Vid bröllop eller begravningar kunde förekomma anskaffningar av något nytt i möbelvåg och ommöbleringar. Vid sådana tillfällen brukade man låna bord, stolar och servis av närmaste släkting. Sådant förekom även vid mindre kalas. Vid kalas dukades i firrummen. Det kunde inträffa att man i sommartid dukade i lånat tält ute i trädgården. I seklets början förekom mest sittande bord, sedan har det ansetts som finare med gående bord. Blomsterdekorationer, ljus, pappers- & löpare, bordställ för kryddor och serverer, användas vanligen och ligga vid plats. Vid finare bjudningar förekommer placeringsskort vid sittande bord. I seklets början bjöds till kalas vid 14 tiden. Då anrögs det fint att komma något efter utsatt tid, nu brukas hålla bestämd tid.

Kalas

ACC. N:R M. 16837:10.

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

Vid begravningar voro kvinnliga- och manliga gäster alltid svartklädda. De manliga alltid vid bröllop också, men då och särskilt i senare tid, de kvinnliga i moderna toaletter. Var värden eller värdinnan förhindrad att mottaga gästerna, utsågs någon nära släkting här till. Man hälsade gästerna kort och god med ordet: "Välkomma"! I regel hälsade alla gäster på varandra, ytterkläder förvarades under kalaset i förslagna så långt utrymmet medgav och sen i något enkelt mindre begagnat rum. Förning förekom vid alla bjudningar. I slutet av förra seklet och i början av detta, var det vanligt med sockerkaka och vin, som förning. Sedan blev det mera brukligt med torter, men inga drycker. Torter bestådes vanligen hos någon specialist på sådant. Även kunde spelkakor förekomma

Kalas

ACC. N:R M. 16837:11.

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

Gällde det vanlig förning, fraktades den av gästen till kalasgården givsdagen och överlämnades synlig vid hälsningen. Torkor och spetkakor överlämnades i särskilda kartonger.

Förningen ställdes på särskilt, vanligen med kort, som angav givarens namn. All förning avsmakades i regel av alla gästerna. Direkt diskussion om förningens kvalitet förekom, men efter kalaset. Det fanns personer som voro kända för att ha speciellt god förning. Konfekt, askar och blomsterbuketter förekommo som förning, men då vid yngre födelsedagar. Till bords bjöd värdinnan, eller den som förestod serveringen med orden: "Var så goda, damerna!" Vid placering vid sittande bord, skulle varje dam föras till bordet av sin bordskavaljer. Värdinnan skulle föras till bordet av den herr, som ansågs mest bemärkt i laget.

Kalas

ACC. N:R M. 16837:12.

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

Men var prästen närvarande, ansågs han som självskriven att föra värdinnan till bordet.

Värdfolket placerades vanligen vit skilda från varandra. Finaste platserna voro de som kommo närmast efter värdinnan och hennes kavaller. Var prästen med läste han bordsbönen: "I Jesu namn till bords vi gå, välsigna Gud den mat vi få". Måra gå sällan lästes efter målen. Treli-
gissa hem lästes bordsbön dagligen av äldsta barnet inom familjen, både före och efter måltiden. Målen bjöds omkring av servitisen, om sådan var tillstädes, annars av värdinnan. De längst upp sittande bjödos först. Vid gående bord skulle äldste ~~medlemmen~~^{damen} i släkten börja att taga för sig av rätterna. Mycket frugande skulle till och skevde för varje omgång. Var församlingens präst närvarande, gick han före kvinnorna.

12)

Kalas

ACC. N:R M. 16837:13.

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

Vid julkalas och vanliga mindre bjudningar, var matsedeln enklare, med mindre antal rätter än vid bröllop, 50 års, 60 års & 70 års födelsedagar. Vid större bjudningar kunde måltiden pågå i 4 timmar. Samma tallrik och bestick användes till flera rätter. Det ansågs inte fint att laga mycket på tallriken vid gående bord, hellre laga mindre och flera gånger.

Vid gående bord var värdinnan med och gästerna att hålla tillgodo. Matsedeln vid vanliga kalas bestod av smörgåsbord, med ägg, sill, köttbullar, hönsalladär, korv, stekt och rökad äl inlagd och rökad lax m.m. efteråt stek och som efterrätt bjöds fromage eller karamellpudding, även bjöds ris & la. maffa. I vanliga fall bjöds även vin, såsom portvin eller muschat, och så skålades, i flesta fall med det enkla

13) utropet: "Skål!"

Kalas

ACC. N:R M. 16837:14.

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

Tal förekommer vid alla slags kalas, än av en och än av någon annan. Bordsvisor förekommer. Äu vid sittande bord stiga upp mellan rätterna, förekommer inte. Efter maten skildes män och kvinnor åt till olika rum. Herrarna brukte röka. Under kalaset förekom underhållning av olika slag, såsom, lekar, sång, musik, historieberättande och i många hem kortspel. Efter maten samlades ungdomarna helst i rum för sig själva. Insamling av pengar för fattiga förekom inte. Man bröt vanligen upp från kalaset först långt ut på småtimmarna. Någon bestämd regel vem som skulle bryta upp först hade man inte. Vanligen togo gästerna varandra i hand vid arskedet. Bruket att få kalasmat med sig hem, förekom kanske i början på seklet, men är nu sedan länge slut.

Kalas

ACC. N:R

M. 16837:15.

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

Man tackade för kalaset genom att säga värd-
folket i hand och tacka för ett gott och trev-
ligt kalas och hoppades att snart få se värd-
folket som gäster i sitt hem. Efter kalas före-
kommo blott i undantagsfall. Det förekom att
man i början på seklet skickade kalasmat
till sjuka och fattiga. Alla större bjudningar
har man under denna tidsperiod hållit
på hotell eller pensionat. Kallsedeln här var
kanske här något modernare än på kalasen i
hemmen och dekorationerna med blommor nå-
got finare. Att kalasen sedan sekelskiftet över-
gått att mer och mer hållas på hotell och pensio-
nat är mycket beroende på bristen av kvin-
ligt fränsfolk, som mer och mer drages till
ett osjälsamt liv i städerna. De enklare kalas-
sederna från ^{före} 1940 äro ännu till en del rådande
15) här ute på Österlen.